

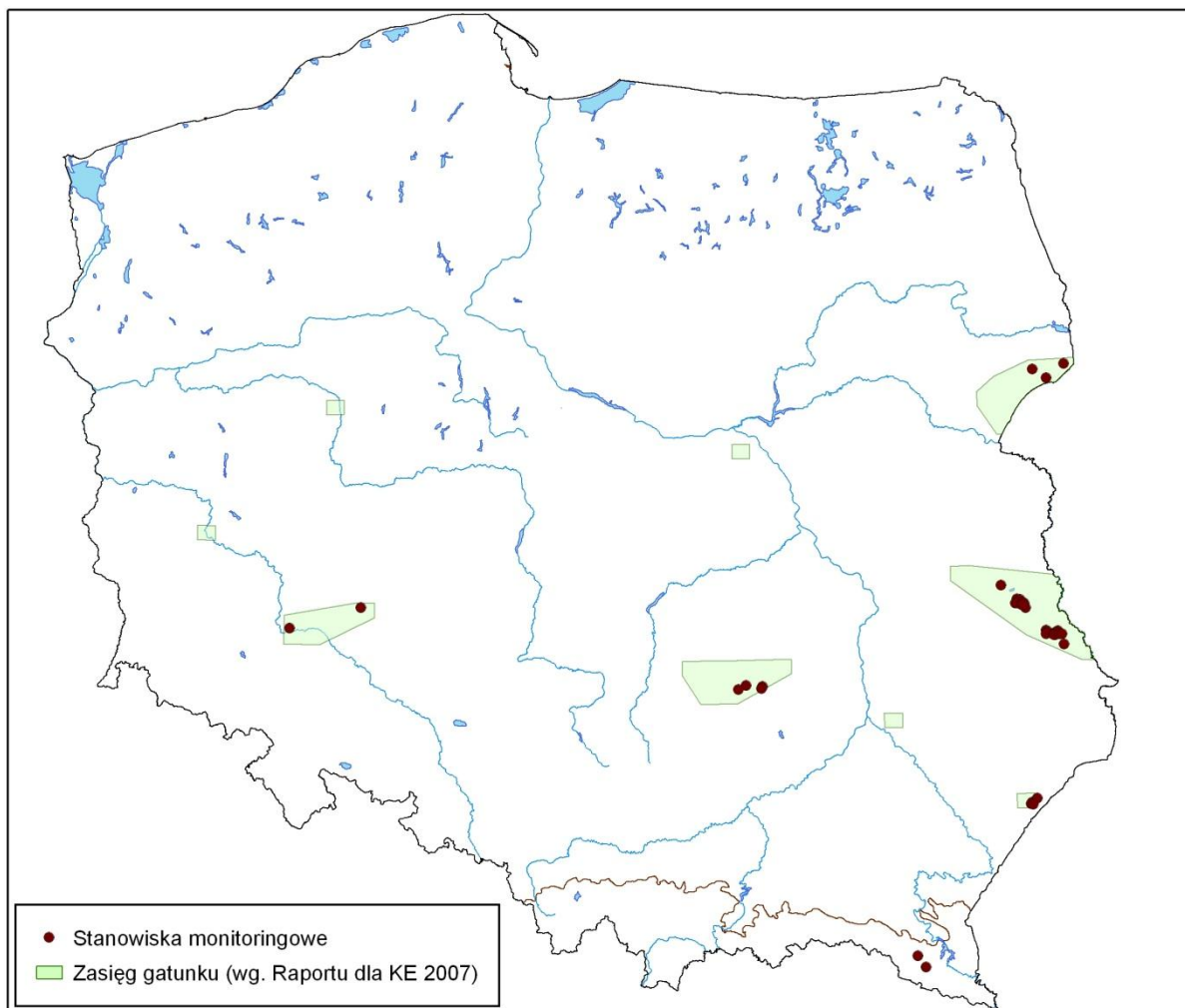
1065 Przeplątka aurinia *Euphydryas aurinia*

Liczba i lokalizacja obszarów i stanowisk monitoringowych

Gatunek występuje wyłącznie w regionie kontynentalnym, co determinowało lokalizację badań. Monitoring gatunku zaplanowano na lata 2007-2008 (z tym, że w roku 2008 zostały przeprowadzone jedynie badania uzupełniające, obejmujące ocenę stanu populacji na 2 stanowiskach). Badania objęły 6 obszarów:

- Torfowiska węglanowe koło Chełma,
- Poleski Park Narodowy,
- Świętokrzyski Park Narodowy i okolice,
- Puszcza Białowieska,
- okolice Horyńca,
- łąki Zagórzyckie koło Wołowa.

Przy wyborze obszarów kierowano się głównie ustaleniami z przygotowywanego obecnie planu ochrony gatunku w ramach realizacji projektu bliźniaczego Transition Facility 2004 – „Opracowanie planów renaturalizacji siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków na obszarach Natura 2000 oraz planów zarządzania dla wybranych gatunków objętych Dyrektywą Ptasią i Dyrektywą Siedliskową”, realizowanego przez Ministerstwo Środowiska we współpracy z Królestwem Wielkiej Brytanii oraz Królestwem Niderlandów. Wszystkie objęte monitoringiem obszary uznane zostały w tym planie za najważniejsze (kluczowe) dla zachowania optymalnego zasięgu gatunku i jego zasobów populacyjnych na terenie kraju.

Do badań monitoringowych wytypowano 17 stanowisk, na których w ostatnich latach obserwowana była obecność gatunku:

Puszcza Białowieska:

- Nowinki – obszar Natura 2000 PLC 200004 Puszcza Białowieska,
- Polana Białowieska - teren Białowieskiego Parku Narodowego i PLC 200004 Puszcza Białowieska,
- Olszanka Myśliszcze – rezerwat przyrody Olszanka Myśliszcze i PLC 200004 Puszcza Białowieska.

Torfowiska węglanowe koło Chełma:

- Kolonia Brzeźno – PLH060023 Torfowiska Chełmskie,

- Brzeźno – Chełmski Park Krajobrazowy.

Poleski Park Narodowy:

- Czemiernik – Poleski Park Narodowy i PLH 060013 Ostoja Poleska,
- Karczunek - Poleski Park Narodowy i PLH 060013 Ostoja Poleska,
- Tarnów - Poleski Park Narodowy i PLH 060013 Ostoja Poleska.

Świątokrzyski Park Narodowy i okolice:

- Dąbrowa - nie objęte żadną formą ochrony,
- Grabowa - Świątokrzyski Park Narodowy,
- Barcza - nie objęte żadną formą ochrony,
- Świąta Katarzyna - Świątokrzyski Park Narodowy i PLH 260002 Łysogóry.

Okolice Horyńca:

- Krzywe - PLH 180017 Horyniec,
- Dąbrowa - PLH 180017 Horyniec,
- Papiernia - nie objęte żadną formą ochrony,
- Świdnica - nie objęte żadną formą ochrony.

Łąki Zagórzyckie koło Wołowa:

- Łąki Zagórzyckie (część wschodnia) – PLH 020018 Łęgi Odrzańskie

Dodatkowo, w 2008 r. w ramach zadania: „*Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000 poprzez zwiększenie zakresu badań o dodatkowe powierzchnie próbne i dodatkowe obszary Natura 2000*” przeprowadzono badania na 20 stanowiskach na 2 badanych w 2007 r. obszarach Natura 2000: **PLH060023Torfowiska Chełmskie** (Kolonja Brzeźno, Rezerwat Brzeźno I, Rezerwat Brzeźno II, Kolonia Kępa, Roskosz, Pławanice, Rezerwat Roskosz, Gotówka Niemiecka, Koza Gotówka, Nowiny) oraz **PLH 060013 Ostoja Poleska** (Czemiernik, Karczunek, Tarnów, Uroczysko Mszary, Wincencin, Kulczyn, Wały, Serniawy, Szkocja, Wielkopole). Oba obszary należą do kluczowych w skali kraju (region CON) dla ochrony przeplatki aurinia. Celem tych badań było ustalenie, jaka optymalnie liczba stanowisk powinna być badana na obszarze Natura 2000, gdzie gatunek występuje licznie i na wielu stanowiskach.

Wyniki badań

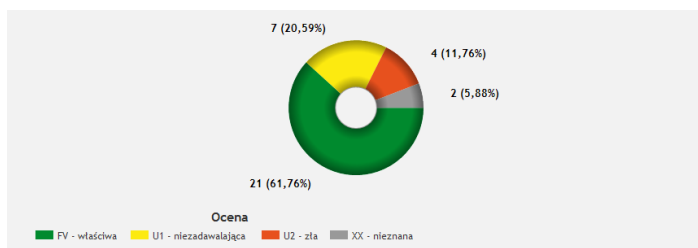
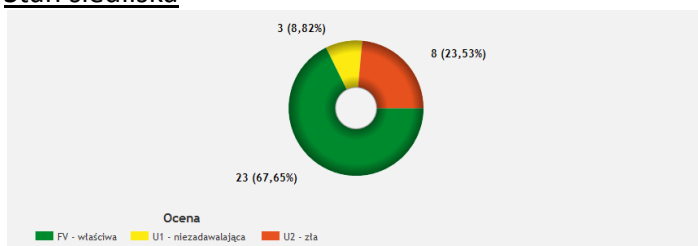
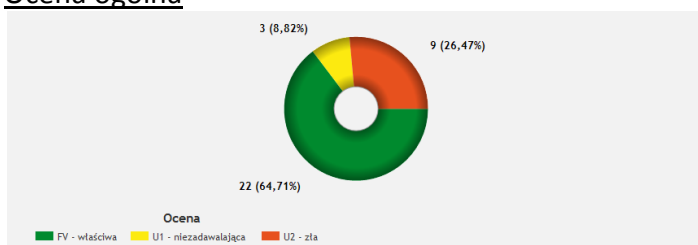
Gatunek związany ze środowiskiem wilgotnych łąk z czarcikęsem łąkowym, rośliną żywicielską gąsienic. Preferuje mozaikę miejsc otwartych i zakrzaczonych. Znany w Polsce z ok. 40 stanowisk, skupionych w kilku regionach. Występuje jedynie w regionie kontynentalnym.

Gatunek jest zagrożony w kraju (EN). Niekorzystne są dla niego przede wszystkim zmiany sukcesyjne na łąkach- zarastanie oraz osuszanie siedlisk.

Monitoring przeprowadzono na 37 stanowiskach, położonych w różnych częściach zasięgu gatunku (z tego 20 w ramach osobnego zadania).

Stan populacji

WYNIKI MONITORINGU

Stan siedliskaOcena ogólna

Na większości badanych stanowisk stan zachowania gatunku oceniono jako właściwy (FV). Jest to jednak wynik skomasowania stanowisk na 2 obszarach Natura 2000 (Ostoja Poleska i Torfowiska Chełmskie, gdzie badano 20 stanowisk), obejmujących wiele silnych lokalnych populacji. Poza tymi obszarami stan gatunku przedstawia się niezadowolająco, w tym przeważnie źle (U2), za co głównie odpowiada zły stan siedlisk (niewielka powierzchnia siedlisk i ich silne zarośnięcie przez roślinność drzewiastą i krzewiastą, niewielkie zagęszczenia rośliny pokarmowej). Na części stanowisk przyczyną niewłaściwej oceny była również izolacja populacji. Generalnie za najistotniejsze stwierdzone zagrożenia dla gatunku na badanych stanowiskach można uznać właśnie izolację populacji i postępującą sukcesję roślinną na nieużytkowanych półnaturalnych siedliskach przeplatki.

Oprócz 2 wspomnianych obszarów Natura 2000, badane stanowiska zlokalizowane były jeszcze na 4 obszarach tej sieci: Horyniec, Łęgi Nadodrzańskie, Łysogóry i Puszcza Białowieska. Na dwóch z nich stan określono jako niezadowolający (U1) i na dwóch jako zły (U2).

Monitorowane w latach 2006-2008 obszary nie stanowią jeszcze wystarczającej reprezentacji miejsc występowania gatunku w regionie CON, ale można już na ich podstawie wyciągnąć pewne wnioski co do stanu zachowania na tym poziomie. Przeprowadzone badania generalnie potwierdzają niewłaściwy stan zachowania (U1) gatunku określony w raporcie do Komisji Europejskiej, niemniej jednak wskazują obszary, na których stan zachowania jest całkiem dobry.

Tab. 1. Ocena stanu zachowania gatunku na badanych obszarach

WYNIKI MONITORINGU

Obszar	Ocena							
	stan populacji		stan siedliska		perspektywy zachowania		ocena ogólna	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Puszcza Białowieska	U2		U2		U1		U2	
Torfowiska węglanowe koło Chełma	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Poleski Park Narodowy	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV	FV
Świętokrzyski Park Narodowy i okolice	U1		U1		U1		U1	
Okolice Horyńca	U1		U2		U2		U2	
Łąki Zagórzyckie koło Wołowa	U1		U1		U1		U1	

Puszcza Białowieska

Zmniejszanie się liczebności populacji przeplatki aurinii w Puszczy Białowieskiej zaobserwowano już w latach siedemdziesiątych. Obecnie stan zachowania gatunku w obszarze należy określić jako zły. Na stanowisku rez. Olszanka-Myśliszcze gatunku nie odnotowano, wyginął prawdopodobnie już kilka lat temu - ostatnie osobniki obserwowano w 1999 roku. Na Polanie Białowieskiej, pomimo dużego zagęszczenia rośliny żywicielskiej, liczba stwierdzonych osobników była bardzo mała, najniższa jaką odnotowano na stanowiskach objętych całym programem monitoringu, nie odnaleziono też żerowisk gąsienic. Obie monitorowane populacje białowieskie są całkowicie izolowane a ich siedliska zajmują niewielkie obszary. Stan siedlisk jest zły również ze względu na znaczny stopień zarośnięcia drzewami i krzewami. Jeśli proces zarastania siedlisk nie zostanie w najbliższej czasie powstrzymany, gatunek na obszarze wyginie prawdopodobnie w przeciągu kilkunastu lat. W celu poprawy jakości siedlisk uzgodniono z właścicielami gruntów zakres doraźnych zabiegów ochronnych. Na stanowisku Nowinki planowane jest usunięcie drzew i krzewów przez właściciela terenu – PKP Zakład Linii Kolejowych w Białymstoku. Stanowisko na Polanie Białowieskiej, położone na terenie Białowieskiego Parku Narodowego, miało być 2007 roku odkrzaczane w ramach rocznych zabiegów ochronnych, lecz prace te nie zostały dotąd wykonane, prawdopodobnie zostały przełożone na przyszły rok.

Torfowiska węglanowe koło Chełma

Stan zachowania gatunku w obszarze należy ocenić jako dobry. Liczba obserwowanych osobników na transektach jest dość duża, izolacja poszczególnych populacji niewielka. Nie stwierdzono również istotnych zagrożeń mogących obniżyć obecną liczebność populacji lub przyczynić się do degradacji siedlisk. Zasiedlone tereny, chociaż nie zajmują zbyt dużych obszarów, charakteryzuje nieznaczny stopień zarośnięcia oraz duże zagęszczenie rośliny pokarmowej gąsienic. Perspektywy przedstawiają się korzystnie. Na terenie obszaru prowadzone są aktualnie prace przygotowawcze do zabiegów czynnej ochrony siedlisk przeplatki aurinii w rezerwatach Brzeźno, Bagno Serebryskie i Roskosz w ramach projektu LIFE „Zachowanie i restytucja siedlisk rzadkich motyli półnaturalnych łąk wilgotnych”. Przeprowadzona została inwentaryzacja stanowisk oraz zaplanowano odpowiednie działania w celu polepszenia warunków siedliskowych. Stanowisko Kolonia Brzeźno znajduje się na obszarze wyznaczonym do działań ochrony czynnej w ramach tego projektu. Z właścicielem gruntu uzgodniono został zakres działań mających utrzymać właściwy stan siedlisk. Obejmować one będą usuwanie zakrzaczeń na stanowisku i w jego sąsiedztwie oraz wykoszenie części zasiedlonej łąki trzęślicowej. Tylko 1 ze stanowisk badanych w 2007 r. znajduje się na

WYNIKI MONITORINGU

obszarze Natura 2000 Torfowiska Chełmskie i trudno było na jego podstawie wnioskować o stanie zachowania gatunku w obszarze, gdzie lokalne populacje są bardzo liczne. Wyniki badań na 10 stanowiskach w tym obszarze objętych monitoringiem w r. 2008 (Kolonja Brzeźno, Rezerwat Brzeźno I, Rezerwat Brzeźno II, Kolonia Kępa, Roskosz, Pławanice, Rezerwat Roskosz, Gotówka Niemiecka, Koza Gotówka, Nowiny) pozwoliły określić stan zachowania gatunku jako właściwy.

Poleski Park Narodowy

Stan zachowania gatunku jest tu najlepszy w porównaniu z pozostałymi badanymi obszarami. Liczba obserwowanych osobników na transektach jest dość duża, izolacja poszczególnych populacji niewielka. Wielkość zasiedlonych siedlisk jest co prawda niezbyt zadawalająca, ale z kolei pozostałe ich charakterystyki są dobre. Stopień zarośnięcia siedlisk krzewami i drzewami jest niewielki a dostępność bazy pokarmowej gąsienic jest wystarczająca. Perspektywy dla przetrwania gatunku i utrzymania obecnego stanu są również najlepsze z wszystkich badanych obszarów. Składają się na nie zarówno obecny stan populacji i siedliska, jak i prowadzone aktualnie oraz planowane na przyszłość zabiegi ochrony czynnej. Na terenie Parku w 2006 i 2007 roku zinwentaryzowano pod kątem występowania gatunku łąki, które przeznaczone były do mechanicznego koszenia. Miejsca żerowania gąsienic zostały w terenie oznakowane i ominięte w czasie wykonywania zabiegów. Ponadto, prowadzone już od kilku lat działania polegające na usuwanie drzew i krzewów na zmiennowilgotnych łąkach objęło część stanowisk gatunku na terenie Parku. Wszystkie badane stanowiska znajdują się na obszarze Natura 2000 Torfowiska Chełmskie. Wyniki dodatkowych badań przeprowadzonych na tym obszarze w r. 2008 na 10 stanowiskach (Czemiernik, Karczunek, Tarnów, Uroczysko Mszary, Wincencin, Kulczyn, Wały, Serniawy, Szkocja, Wielkopole) potwierdziły właściwy stan zachowania gatunku, który określono w r. 2008 na podstawie monitoringu 3 stanowisk.

Świętokrzyski Park Narodowy i okolice

Stan zachowania gatunku jest niezadawalający. Stan populacji na poszczególnych stanowiskach był bardzo różny, od złego na stanowisku Dąbrowa leżącym się na terenie miasta Kielce do właściwego na stanowisku Grabowa w Świętokrzyskim Parku Narodowym. Wynikało to zarówno ze znacznych różnic w liczebności poszczególnych populacji, jak też od stopnia ich przestrzennej izolacji. Stan zachowania siedlisk był także silnie zróżnicowany na poszczególnych stanowiskach. Wpływ na to miały przede wszystkim wyraźne różnice w zagęszczeniu roślin żywicielskich oraz w stopniu zarośnięcia siedlisk. Perspektywy nie są zadawalające. Na największym stanowisku w okolicach Barczy, postępująca sukcesja drzew i krzewów na nieużytkowanych łąkach może w najbliższym czasie ograniczyć znacznie obszar odpowiedniego dla gatunku siedliska. Stanowisko Dąbrowa jest poddane silnej antropopresji i zapewne populacja ta wyginie w najbliższym czasie. Jedynie na stanowiskach w Świętokrzyskim Parku Narodowym perspektywy zachowania gatunku przedstawiają się korzystnie. Gatunek włączony został w plan zadań ochronnych i obecnie przygotowywane są odpowiednie działania na tych stanowiskach, w ramach rocznych zabiegów ochronnych.

Okolice Horyńca

Ogólny stan zachowania gatunku na obszarze jest zły. Liczba obserwowanych osobników na wszystkich stanowiskach jest niezadawalająca. Izolacja populacji zasiedlających monitorowane stanowiska jest znaczna lub duża. Stan siedlisk jest zły, zajmują bardzo małe powierzchnie i są w dość dużym stopniu zarośnięte drzewami i krzewami. Również zagęszczenie roślin pokarmowych gąsienic jest stosunkowo niewielkie. Wszystkie stanowiska znajdują się na nieużytkowanych

obecnie terenach, które wcześniej były wykorzystywane jako pastwiska i ekstensywne łąki. Perspektywy przetrwania gatunku na obszarze są złe, gdyż dotąd żadne ze stanowisk nie zostało objęte jakąkolwiek formą ochrony i nie są w związku z tym planowane zabiegi ochronne. Jeśli proces zarastania siedlisk nie zostanie wkrótce powstrzymany, gatunek utrzyma się na tym obszarze najwyżej kilkanaście lat. W przyszłym roku zostaną przeprowadzone liczenia na 2 stanowiskach, na których w tym roku zbadano jedynie stan siedlisk.

Łąki Zagórzyckie koło Wołowa

Obecnie jest to jedyne znane stanowisko gatunku w południowo-zachodniej Polsce. Pomimo stosunkowo dużej liczebności populacji i rozległej powierzchni siedliska, stan zachowania gatunku nie jest zadowalający. Składa się na to przede wszystkim całkowita izolacja populacji i bardzo małe zagęszczenie rośliny pokarmowej. Na omawianym obszarze planowane są zabiegi ochrony czynnej, w ramach programu „Rekultywacja łąk trzęślicowych” przygotowywanego przez organizację Eko-Unia, które zapewne przyczynią się do zachowania w przyszłości odpowiedniej dla gatunku jakości siedliska. Perspektywy dla przetrwania gatunku są jednak trudne do określenia. Populacja jest całkowicie izolowana i stan ten trwa zapewne stosunkowo długo, dlatego też konieczne jest przeprowadzenie w najbliższym czasie odpowiednich badań w celu określenia genetycznej kondycji populacji.

Podsumowanie

Stan zachowania gatunku w poszczególnych obszarach jest bardzo różny od właściwego do złego. Poza Poleskim Parkiem Narodowym i torfowiskami węglanowymi koło Chełma, gdzie funkcjonują stabilne populacje zamieszkujące obszar o dużej powierzchni umożliwiający im funkcjonowanie w systemie metapopulacji, perspektywy dla zachowania gatunku na innych terenach są niekorzystne. Składa się na to przede wszystkim silna izolacja populacji stwierdzona na większości badanych stanowisk, która w dłuższej perspektywie czasowej doprowadzi do wymierania populacji. Obecnie uważa się, że właśnie postępująca izolacja populacji i w konsekwencji utrata ich genetycznej różnorodności była główną przyczyną zanikania gatunku w zachodniej Europie. Stan populacji gatunku na wszystkich stanowiskach w badanych obszarach można by było z całą pewnością poprawić poprzez polepszenie jakości siedlisk. Gatunek występuje głównie na łąkach zaliczanych do zmiennowilgotnych łąk trzęślicowych, które funkcjonują obecnie dzięki ekstensywnym formom użytkowania. W tym celu stosować należy odpowiednie metody ochrony nawiązujące do tradycyjnych sposobów użytkowania, jakim poddawane były te tereny w przeszłości.

Ogólna ocena stanu zachowania populacji na wszystkich badanych obszarach jest niezadowalająca i jest zgodna z przeprowadzoną w 2007 roku całościową oceną sytuacji gatunku i jego stanu zachowania w regionie kontynentalnym Polski.